

אברהם חיפש אשה ליצחק שתסכים ללכת ”אחריי” הבעל ולא ”לפניו”!

|| הרה”ג ר’ פנחס פרידמן ||

”אל תאחרי אותי” ללכת אחרי רבקה

נחזור לדברי ה”ייטב לב” שמפרש לפי זה הפסוקים כמין חומר: ”ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו המושל בכל אשר לו”, שנהג כמנהג ישראל שהאשה נכנעת תחת בעלה ככתוב: ”והוא ימשול בך”, והנה האשה נקראת ”לו” כמבואר בגמרא (כתובות סז:): ”די מחסורו אשר יחסר לו - זו אשה, וכן הוא אומר (בראשית ב יח) אעשה לו עזר כנגדו”. וזהו: ”המושל בכל אשר לו”, שמשל באשתו ולא להיפך.

והנה מאחר שאליעזר נהג כדרכם של ישראל שהאשה נכנעת תחת בעלה, לכן שלחו אברהם אבינו למצוא זיווג נכון ליצחק בנו. וזהו שאמר לו: ”ואשביעך בה’ אלקי השמים ואלקי הארץ אשר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרב”, פירוש, מכיון שאנכי יושב בקרב הכנעני, אני מכיר דרכם שהאשה מושלת על בעלה ולא כדרכנו שהאשה נכנעת תחת בעלה, לכן לא תקח מהם אשה ליצחק בני.

”ויאמר אליו העבד אולי לא תאבה האשה ללכת אחריי”, הדגיש בדבריו שלא תרצה ללכת ”אחריי” כי אם ”לפניי”, כדרך אומות העולם שמגבירים שמאלא על ימינא. על כך השיב לו אברהם: ”ואם לא תאבה האשה ללכת אחריי ונקית משבועתי זאת”, כי אינני רוצה אשה כזאת שאינה מסכימה ללכת אחרי האיש.

בדרך זו הוא ממשיך לפרש מה שכתוב אחר כך (בראשית כד נ): ”ויען לבן ובתואל ויאמרו מה יצא הדבר לא נוכל דבר אליך רע או טוב, הנה רבקה לפניך קח ולך”, הדגישו לומר: ”הנה רבקה לפניך” - שתלך ”לפניך” כדרך הגוים ולא ”אחריך” כדרכם של ישראל, אמנם אליעזר עבד אברהם לא הסכים עמהם: ”ויאמר אליהם אל תאחרו אותי” - ללכת אחריה כדרכם של הגוים שהאשה הולכת לפני האיש, שהרי ”וה’ הצליח דרכי שלחוני ואלכה לאדוני”, אלכה לפי דרכו ומנהגו של אדוני אברהם שלא ללכת אחרי האשה.

לכן שאלו את רבקה אם היא מסכימה לדרך זו: ”ויקראו לרבקה ויאמרו אליה התלכי עם האיש הזה”, שדרכו ומנהגו שהאשה הולכת אחרי האיש ולא לפניו, ”ותאמר אלך”, אני מסכימה ללכת בדרך זו שהיא ממנהג הצניעות, וזהו שכתוב אחר כך: ”ותקם רבקה ונעורתיה ותרכבנה על הגמלים ותלכנה אחרי האיש” - ”אחרי האיש” דייקא, כנהוג בביתו של אברהם, אלו תוכן דבריו הקדושים.

”מצא אשה מצא טוב”

ונראה להוסיף תבלין לדברי ה”ייטב לב”, על פי מה ששינוי בגמרא (כתובות סג:): ”במעורבא כי נסיב אינש אתתא אמרי ליה הכי, מצא או מוצא, מצא דכתיב (משלי יח כב) מצא אשה מצא טוב, מוצא דכתיב (קהלת ז כו) ומוצא

ייטב לב: אברהם אבינו ביקש מאליעזר לקחת אשה ליצחק שנוהגת כבוד בבעל ללכת אחריו ולא לפניו

”ואם לא תאבה האשה ללכת אחריי” - כי אם לפניך, ונקית משבועתי זאת”, כי אין רצוני באשה כזו

מדרש: ”לב חכם לימינו זה יעקב, שנאמר ויקם יעקב וישא את בניו ואחר כך את נשיו, ולב כסיל לשמאלו זה עשו, שנאמר ויקח עשו את נשיו ואחר כך את בניו”

נזר הקודש: האיש שהוא מסטרא דחסד הולך לפני האשה שהיא מסטרא דגבורה כדי להגביר מדת החסד

הנשים הן מסטרא דגבורה, כי בלי צניעות הן יכולות לגרום חורבן בעולם כמו שהיה בדור המבול

הנשים הולכות אחרי האיש מטעם צניעות: ”כל כבודה בת מלך פנימה”, וגם לכבוד תורתו של הבעל

אולם הביאור על כך הוא, כי היות שעמדו לבשר לאברהם שעתיד הוא ללדת משרה את יצחק בנו, שימשיך את שרשרת הקדושה של כלל ישראל עד סוף כל הדורות, לכן ביקשו לברר מקודם ששרה אמנו היא צנועה, כי רק אז ראוייה היא שתלד בן שממנו יצאו זרע ישראל, ולכן רק אחרי שהשיב להם אברהם: ”הנה באהל”, כי צנועה היא, בישרו לו המלאכים על לידת יצחק.

וזהו שמצינו בגמרא (יבמות עו.) שלמדו משרה, כי דרכם של אנשים לצאת ואין דרכן של נשים לצאת משום מדת צניעות, ולכן הותר לדוד המלך שיצא מרות המואביה לבוא בקהל ה’, כי מה שכתוב (דברים כג ד): ”לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה’”, הכוונה רק על האנשים שלא קידמו את ישראל בלחם ובמים, אבל הנשים שאין דרכן לצאת לא נאסרו לבוא בקהל ה’, והוסיפו להביא על כך הוכחה מדבריה נעים זמירות ישראל (תהלים מה יד): ”כל כבודה בת מלך פנימה”.

והנה כבר מצינו בדור המבול כמה הקפיד הקב”ה על גדרי קדושה וצניעות, כמו שפירש רש”י על הפסוק (בראשית ו יד): ”קץ כל בשר בא לפני, כל מקום שאתה מוצא זנות ועבודת אלילים אנדרלמוסיא באה לעולם והורגת טובים ורעים”. וכן מצינו בעצת בלעם הרשע להכשיל את ישראל בבנות מואב שנהרגו כ”ד אלף מישראל.

מעתה יתבאר היטב הענין שנשים הן מסטרא דגבורה, כלומר שהן צריכות להתנהג ולהתלבש בצניעות כדי שלא לעורר מדת גבורה. וזהו הענין שהאשה הולכת אחרי הבעל ולא מלפניו, כי זהו מגדרי הצניעות בבחינת: ”כל כבודה בת מלך פנימה”, ועל ידי התנהגות זו מגבירים את מדת החסד על מדת הגבורה, כמו שלימד אותנו יעקב אבינו שהקדים את הבנים לפני הנשים.

מצד שמאל היא באה והזכר מצד ימין”. מבואר מזה כי האנשים הם מצד ימין שהיא מדת החסד, ואילו הנשים הם מצד שמאל מדת הגבורה. ולכן ראוי לתת קדימה לאנשים שהם ממדת החסד על הנשים שהם ממדת הגבורה, כדי להגביר מדת החסד על מדת הגבורה.

הנה כי כן זהו ביאור המדרש: ”לב חכם לימינו זה יעקב”, שהגביר סטרא דימינא מדת החסד על מדת הדין, ”דכתיב ויקם יעקב וישא את בניו ואחר כך את נשיו”, הרי שהקדים את הזכרים לנקבות, ”ולב כסיל לשמאלו זה עשו”, שהגביר סטרא דשמאלא מדת הדין על מדת החסד, שנאמר ”ויקח את נשיו ואחר כך את בניו”, הקדים את הנקבות לזכרים.

בדרך זו מפרש הנזר הקודש” מאמר המדרש (ב”ר ח יג): ”מיכאל וגבריאל הם היו שושבינין של אדם הראשון”. כי היות שהאיש הוא מצד החסד והאשה היא מצד הגבורה, וידוע כי מלאך מיכאל הוא שר החסד מימין ומלאך גבריאל הוא שר הגבורה משמאל, לכן בחר הקב”ה דוקא במיכאל וגבריאל שיהיו השושבינין של אדם הראשון וחווה. היוצא לנו מכל זה שראוי להקדים את האנשים על הנשים, כדי להגביר מדת החסד על מדת הגבורה.

”כל כבודה בת מלך פנימה”

ונראה לקרב דבר זה אל השכל בדרך השוה לכל נפש, מדוע באמת הנשים הן מסטרא דגבורה, על פי מה שמצינו בפרשת חיי שרה, כי טרם שבישרו המלאכים לאברהם על לידת יצחק הם שאלו אותו (בראשית יח ט): ”איה שרה אשתך, ויאמר הנה באהל”. ופירש רש”י: ”הנה באהל, צנועה היא”. וצריך ביאור מה ראו על ככה לשאול על שרה טרם שבישרו לו על לידת יצחק.

בפרשתנו פרשת חיי שרה למדנו בפרטות, על השליחות הגדולה ששלח אברהם אבינו את אליעזר עבדו הנאמן למצוא אשה ליצחק בנו, מזה נשכיל להבין כי פרשה זו היא בבחינת מעיין נובע מקור מים חיים, אשר ממנו ישקו העדרים צאן קדשים בני אברהם יצחק ויעקב, לדעת מהי ההגדרה של אשה כשרה שראויה לבנות בית נאמן בישראל.

במאמר זה נתבונן בדברי ה”ייטב לב” (ד”ה ויאמר אברהם) שמפרש כמה פסוקים בפרשה זו, שהם לקח נשגב על מנהג שלומי אמוני ישראל, שהאשה הולכת מאחורי הבעל ולא לפניו, בניגוד לדרכי הגוים שמקדימים את האשה לפני האיש, והנה הפסוקים בפרשתנו (בראשית כד ג):

”ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו המושל בכל אשר לו... ואשביעך בה’ אלקי השמים ואלקי הארץ, אשר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרב, כי אם אל ארצי ואל מולדתי תלך ולקחת אשה לבני ליצחק, ויאמר אליו העבד אולי לא תאבה האשה ללכת אחריי... ויאמר אליו אברהם... ה’ אלקי השמים... הוא ישלח מלאכו לפניך ולקחת אשה לבני משם, ואם לא תאבה האשה ללכת אחריי ונקית משבועתי זאת”.

אומר על כך ה”ייטב לב” בלשון קדשו:

”כי כתיב פרשת בראשית (בראשית ג טז) ואל האשה אמר וגו’ ואל אישך תשוקתך והוא ימשול בך, כך הוא דרכה של תורה שימשול האיש על אשתו, והיא רק לעזר וסעד וטפלה אליו, וכן דרכן של ישראל שילך האיש לפני האשה ולא אחורי אשה אפילו באשתו, כי אנחנו מקדימים ומגבירים ימינא על שמאלא דבר על נוקבא.”

לא כן אומות העולם וההולכים בדרכיהם, אשתו מושלת על בעלה והוא הולך אחריה והיא יושבת ראשונה, כי הם רוצים להגביר צד שמאלא ונוקבא, ואברהם אבינו ידע שכן דרכן של הכנענים, לכן לא רצה שישא יצחק אשה מבנות הכנענים”.

איש מסטרא דחסד אשה מסטרא דגבורה

טרם שנמשיך להביא דבריו המתוקים של ה”ייטב לב”, איך נרמז ענין זה בדברי אברהם אבינו הראשון לאליעזר עבדו, ברצוני להביא מקור נאמן לדבריו הקדושים, ממה שמצינו במדרש (ב”ר עד ה) על הפסוק (בראשית לא יז): ”ויקם יעקב וישא את בניו ואת נשיו על הגמלים”.

”אמר רבי יוחנן כתיב (קהלת י ב) לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו, לב חכם לימינו זה יעקב, שנאמר ויקם יעקב וישא את בניו ואחר כך את נשיו, ולב כסיל לשמאלו זה עשו, שנאמר ויקח עשו את נשיו ואחר כך את בניו”.

ומפרש ב”נזר הקודש” על המדרש שם הכוונה בזה, על פי מה שמצינו בזהר הקדוש (פרשת נח ע): ”נוקבא מסטרא דשמאלא קא אתיא ודכורא מסטרא דימינא”, פירוש: ”נקבה

אני מר ממות את האשה". וכתב המהרש"א בחידושי אגדות לפרש בדרך רמז, כי אי"ש בגימטריא ש"א ואילו אש"ה בגימטריא ש"ו ה' פחות מאיש.

והרמז בזה כי כאשר האשה מכניעה עצמה לפני בעלה ומחזיקה עצמה פחות ממנה, על כך אומר הכתוב: "מצא אשה שמחזיקה עצמה פחות מן האיש הרי זה טוב, אבל כאשר היא בבחינת האש"ה שמספרה ש"א כמו אי"ש, כי אינה מכניעה עצמה לפניו אלא רוצה להיות שוה אליו, על זה אומר הכתוב: "ומוצא אני מר ממות את האשה" - האש"ה דייקא עכדה"ק.

ויש להעיר כי רמז זה של המהרש"א מבואר ב"אגרת הטיוול" להגה"ק רבי חיים אחי המהר"ל מפראג ז"ע (חלק הרמז אות י) בתוספת ביאור:

"מצא אשה מצא טוב, אוהבי גימטריאות אומרים, כי אש"ה גימטריא שלה ש"ו דהיינו ה' פחות ממנין אי"ש, רמז כי בזמן שהאשה משעבדת עצמה לבעלה, בה' מלאכות שהאשה עושה לבעלה אופה ומשקה כו', אז מצא טוב. וכתוב אחד אומר (קהלת ז כו) ומוצא אני מר ממות את האש"ה, גימטריא שלה ש"א כמונין אי"ש, ורוצה לומר בזמן שהאשה רוצה להשוות עצמה כבעלה ואינה נכנעת אליו זה מר ממות. וכתוב אחד אומר (שם ז כח) ואשה בכל אלה לא מצאתי, ואש"ה גימטריא שלה ש"ב דהיינו אחד יותר מן האיש זהו היותר גרוע, שהרי היא רוצה להשתרר על בעלה עד שבכל הנשים הרעות לא מצאנו דומה לה".

והנה מה שכתב כי אי"ש גימטריא ה' יותר ממספר אש"ה, כדי לרמז שהאשה צריכה לעשות ה' מלאכות לבעלה, כוונתו על מה שכתב הרמב"ם (הלכות אישות פכ"א ה"ז): "נמצאו כל המלאכות שכל אשה עושה אותן לבעלה חמש מלאכות, טווה, ורוחצת פניו ידיו ורגליו, ומוזגת את הכוס, ומצעת את המטה, ועומדת ומשמשת בפניו".

ויש להוסיף פרפרת מדוע באמת אשה עושה לבעלה חמש מלאכות, על פי מה ששינוי במשנה (קידושין כט): "כל מצוות הבן על האב אנשים חייבים ונשים פטורות". ובגמרא שנינו על כך: "תנינא להא דתנו רבנן, האב חייב בבנו למולו ולפדותו וללמדו תורה ולהשיאו אשה וללמדו אומנות".

מבואר מזה כי ישנם ה' דברים שהאב חייב לעשות לבנו והאם פטורה: א) למולו, ב) לפדותו, ג) ללמדו תורה, ד) להשיאו אשה, ה) ללמדו אומנות. לפי זה יש לומר כי מטעם זה מספר אי"ש יותר על מספר אש"ה בה' לא פחות ולא יותר, לרמז על ה' דברים אלו שהאיש חייב לעשות לבנו והאשה פטורה, ומטעם זה האשה מחוייבת לעשות לבעלה ה' מלאכות, כדי שתזכה להיות שותפה בה' דברים אלו שהיא פטורה מהם.

"ולקחת אשה לבני ליצחק"

ועתה בא וראה כי כאשר נשלב את דברי ה"י"טב לב" עם דברי המהרש"א, כי אז יתבאר היטב דקדוק לשון הפסוקים במה שהשביע אברהם את אליעזר עבדו: "אשר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני", כלומר אפילו אם לפי דעתך אשה זו מבנות הכנעני היא בבחינת אש"ה, שהיא פחותה ממספר אי"ש שתכניע עצמה לבעלה, בכל זאת לא תקח אש"ה מבנות הכנעני.

ומפרש הטעם: "אשר אנכי יושב בקרב", ומכיר דרכם כי אין זה רק כלפי חוץ, אבל באמת אינו יכולות להכניע עצמן לפני בעליהן, ורמז עוד: "אשר אנכי יושב בקרב", כי לאמיתו של דבר האנוכיות של הגאווה יושב עמוק

יום השישי ויכולו השמים ראשי תיבות השם שלם מעין עולם הבא

"מתחילין יום השישי ויכולו השמים ונרמז השם בראשי תיבות". וצריך להבין מהו ענין ד' אותיות השם הוי"ה לקידוש בליל שבת.

זאת ועוד צריך ביאור, מה ראה הכתוב לחלק את השם הוי"ה, חצי הראשון שם י"ה רמז בסיום יום השישי ויום השישי, ואילו חציו השני אותיות ו"ה רמז ביום שבת ויכולו השמים. אך לפי האמור מבאר ה"תורת חיים" הענין בזה, בהקדם לבאר מה שהוסיף הקב"ה את ה"א בתיבת "השישי", והנה הדברים בלשון קדשו:

"ונראה לפי שאמרו חז"ל דששת ימי בראשית הן נגד שית אלפי שנים הוה עלמא, ויום שביעי הוא נגד עולם הבא שכולו שבת, ולכן הוסיף ה"א למלאות את השם הגדול דיום השישי ויכולו השמים ראשי תיבות הוי"ה, חצי השם דהיינו י"ה נרמז בגמר מעשה ששת ימי בראשית, שהן נגד העולם הזה שהוא שית אלפי שנים.

רמז הוא שבעולם הזה לא יהיה שמו יתברך שלם שנאמר (שמות יז טז) כי יד על כס י"ה, ולכן אסור להגות שם הוי"ה באותיותיו כי אם חצי השם דהיינו י"ה, עד יום השביעי שהוא נגד עולם הבא, אז יתמלא שמו יתברך מיד בתחילת אלף השביעי, ולכן נרמז ו"ה בויכולו השמים להשלים אותיות י"ה של יום השישי, להודיע כי אז יהיה שמו יתברך שלם במלואו.

ונראה דמהאי טעמא נוהגין להתחיל, יום השישי ויכולו השמים, בשעת קידוש בשבת, ואין מתחילין ויכולו השמים, לפי שחייב אדם לזכור בשעת קידוש היום ביום שכולו שבת דהיינו בעולם הבא, ולהכי מקדשין על היין רמז לשכר העולם הבא, שהוא יין רוחני יין המשומר בענבי מששת ימי בראשית.

ולהכי אסור לקדש על היין מגולה אפילו בזמן הזה דליכא סכנתא, לפי שיין המשומר טמיר וגניז הוא, כמו שנאמר (ישעיה סד ג) עין לא ראתה, ואמרו חכמינו ז"ל (ברכות לד): סנהדרין צ"ט. זה יין המשומר, ולכן מתחילין יום השישי ויכולו השמים, שצריך האדם להעלות אז במחשבתו שבעולם הבא ביום שכולו שבת יהיה שמו הגדול שלם במלואו".

לעשות זכר למן שירד ביום השישי במקום שבת, אולם לפי האמור שמאכלי שבת הם רמז על המאכלים של עולם הבא, מיישב ה"תורת חיים" ענין זה כמין חומר, שהרי מבואר בגמרא (חגיגה יב): כי הרקיע השלישי נקרא: "שחקים שבו רחיים עומדות וטוחנות מן לצדיקים".

ופירש המהרש"א בחידושי אגדות (שם)

כי הרחיים טוחנות מן לצדיקים לעתיד לבוא, כי כן היא גירסת המדרש (ילקוט שמעוני יחזקאל א רמז שלט): "שחקים שבו ריחים עומדות וטוחנות מן לצדיקים לעתיד לבא". והוסיף המהרש"א כי גם המן שירד לישראל במדבר הוא: "שנתן להם הקב"ה גם כן מאותו מן שהיה מוכן להם לעתיד".

הנה כי כן מבואר היטב מדוע אנו עושים בשבת זכר למן, כי הוא רמז על המן שעתיד הקב"ה להוריד לנו ביום שכולו שבת בעולם הבא. [ראה "ביאור הלכה" לבעל "משנה ברורה" (סימן רמב ד"ה זכר למן) שהביא דבר זה מה"תוספות שבת" שכתב כן בשם ה"תורת חיים", וכתב עליו: "ומה נמרצו אמרי יושר של התורת חיים שכתב טעם הגון לזה"].

מחצית השם ביום שישי ומחצית השני בשבת קודש

והנה מה שמצאתי עוד בענין זה דבר נפלא ב"תורת חיים" (ע"ז ה. ד"ה מאי דכתיב), שמבאר לפי זה מה שכתב הרמ"א (אור"ח סימן רעא סעיף י) בענין קידוש בליל שבת:

אתם נמסרים בידו". נמצא לפי זה כי הנשים שאינן מצוות על לימוד התורה, כמבואר בגמרא (קידושין כט): "דאמר קרא ולמדתם אותם את בניכם, ולא בנותיכם", אין בכוחן לנצח את היצר הרע שהרי אין בידן מצוות לימוד התורה.

וזהו ששאל רב לרבי חייא: "נשים במאי זכיין", כלומר במה יש בכוחן לנצח את היצר הרע הלא אין בידן מצוות לימוד התורה. על זה מתרין: "באקרוי בנייהו לבי כנישתא, ובאתנוי גברייהו בי רבנן, ונטרין לגברייהו עד דאתו מבי רבנן", כי על ידי זה יש לנשים חלק בלימוד התורה של בניהם ובעליהם, ובכח תורתם יש בכוחן לנצח את היצר הרע.

הנה כי כן יש לומר כי מטעם זה דרכה של האשה ללכת אחרי הבעל ולא לפניו, כדי לתת בכך כבוד לתורה שבעלה לומד, זאת ועוד, שבכך היא מגלה דעת שהיא נכנעת ומכבדת את כח התורה שלו, ועל ידי זה היא יכולה להתגבר על יצרה בכח תורתו, אבל אם היא הולכת לפניו הרי היא מגלה דעת שאינה נכנעת לכח התורה שלו, ועל כך כבר הזהיר אברהם אבינו את אליעזר: "ואם לא תאבה האשה ללכת אחריך ונקית משבועתי זאת".

ולא לפניו, על פי מה ששינוי בגמרא (ברכות יז): "אמר ליה רב לרבי חייא, נשים במאי זכיין, באקרוי בנייהו לבי כנישתא, [ששולחות את בניהם ללימוד תורה בבית הכנסת], ובאתנוי גברייהו בי רבנן, ונטרין לגברייהו עד דאתו מבי רבנן". ופירש רש"י: "ממתינות לבעליהן ונותנות להם רשות ללכת וללמוד תורה בעיר אחרת".

ויש לתמוה על השאלה: "נשים במאי זכיין", הלא יש בידן הרבה מצוות ומעשים טובים, שהרי הן חייבות בכל מצוות עשה שאין הזמן גרמא, וכן בכל מצוות לא תעשה מלבד המצוות המיוחדות להן. ותירצו ב"יערות דבש" (דרוש א) וב"בית שמואל אחרון" (פרשת בלק), על פי מה שמצינו במשנה (ברכות יב): "אמר רבי אלעזר בן עזריה, הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות". ומפרש הרע"ב: "ולא זכיתי לא נצחתי לחכמים, ודומה לו בגמרא (נדה לח): בהא זכנהו רבי אלעזר לרבנן, כלומר נצחם".

והנה אי אפשר לנצח את היצר הרע רק באמצעות לימוד התורה, כמאמרם (קידושין ל): "בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה אין

במאמר שעבר הבאנו בשם ה"תורת חיים" (עירובין יט). יסוד גדול בענין מצות עונג שבת, כי כל מאכלי שבת הם רמז על המאכלים שעתיד הקב"ה להאכיל אותנו בעולם הבא, ויפה העיר חתני הרה"ג ר' משה שטעסיל שליט"א, שכבר קדמו בזה ב"מטה משה" תלמידו הנאמן של המהרש"ל (דיני שבת והלכותיה סימן תד), שהאריך לבאר כי כל מאכלי שבת הם מעין עולם הבא, והנה מעט מלשון קדשו:

"כי סוד השבת הוא דמיון ליום שכולו שבת אשר שם תענוג צפון לצדיקים, לכן ראוי לאדם להתדמות בשבת זו ליום שכולו שבת ולהתענג נפשו בכל מיני עונג, וכמו שעתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים בבשר ודגים שנבראו בששת ימי בראשית לתכלית הזה, ולהשקותם מיין המשומר בענביו מששת ימי בראשית... כמו כן יש לו לאיש ישראל להתענג נפשו בבשר ודגים ויין, כדי שיהיה עונג שבת זו מעין עולם הבא שהוא יום שכולו שבת, ולזה אמרו בשבת במה מענגו בדגים גדולים... רמז לדג הגדול שלעתידי".

"לחם משנה" זכר למן שהוא מאכל עולם הבא

במאמר זה ברצוננו להשלים מה שכתב ה"תורת חיים" (שם) עוד בענין זה, לבאר מה ששינוי בגמרא (שבת קיז): "בשבת חייב אדם לבצוע על שתי ככרות דכתיב לחם משנה". כלומר זכר למן שירד ביום השישי כפול גם לשבת, ומטעם זה מובא בשלחן ערוך (אור"ח סימן רעא ס"ט): "צריך שתהיה מפה על השולחן תחת הפת ומפה אחרת פרוסה על גביו". ומבואר הטעם בטור (שם): "זכר למן שהיה מונח כמו בקופסא טל למעלה וטל למטה". וכתב הרמ"א (שם סימן רמב ס"א) בשם מהרי"ל: "יש שכתבו שבמקצת מקומות נהגו לאכול מוליתא שקורין פשטיד"א בליל שבת, זכר למן שהיה מכוסה למעלה ולמטה".

אמנם כבר תמזהו המפרשים על כך, הלא בשבת לא ירד המן כלל, מדוע אם כן יש צורך

בקרב הכנעני, ואינם יכולים להכניע עצמם לפני בעליהם, ולכן אני מבקש ממך: "כי אל ארצי ומולדתי תלך ולקחת אשה לבני ליצחק" - אש"ה דייקא, ששם תמצא אשה שתכניע עצמה לפני בעלה.

"וויאמר אליו העבד אולי לא תאבה האשה ללכת אחריך", דקדק לומר האש"ה, כי בהיותה בבחינת האש"ה שמספרה שוה לשל אי"ש, לא תרצה ללכת "אחריך" כי אם "לפני" כי אין רצונה להיכנע לפני האיש. על כך ענה לו אברהם: "ה' אלקי השמים... הוא ישלח מלאכו לפניך ולקחת אש"ה לבני משם", שתזכה לקחת בחינת אש"ה שמכניעה עצמה לפני בעלה, "ואם לא תאבה האש"ה ללכת אחריך", שבהיותה בבחינת האש"ה לא תרצה ללכת "אחריך" כי אם "לפניך", ונקית משבועתי זאת", כי אין רצוני באשה כזאת.

התגברות האשה על היצר בכח תורתו של בעלה

לסיום ראוי להביא טעם נוסף למנהגם של ישראל, שהנשים הולכות אחרי הבעל